

GYMNASIEARBETE 2020

LIV, FRIHET OCH STRÄVAN EFTER LYCKA

TEMA: MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I USA

AMNESTY
INTERNATIONAL

INNEHÅLL

Går du i trean på gymnasiet? I så fall är det dags att göra gymnasiearbete! Här ger vi förslag och exempel som kan inspirera dig när du ska välja ämne.

DAGS FÖR GYMNASIEARBETE!

Vad innebär ett gymnasiearbete?
Och vad kan du skriva om?

SIDA 2.

RÄTTEN ATT BÄRA VAPEN.

I USA är tillgången på vapen stor.
Varför? Och vilka konsekvenser kan
det få?

SIDA 3.

DISKRIMINERING OCH POLISVÅLD.

Minoriteter diskrimineras i rättssystemet.
Varför är det så och vad kan
göras åt det?

SIDA 5.

DEN AMERIKANSKA DRÖMMEN.

USA som land är byggt på invandring.
Men på senare år har mycket
förändrats för flyktingar och migranter.
Varför?

SIDA 7.

DAGS FÖR GYMNASIEARBETE!

Minoriteter som diskrimineras, polisvåld, skjutningar, flyktingar som fängslas och familjer som separeras. Hur står det egentligen till med de mänskliga rättigheterna i USA? Och hur borde det stå till? Ja, det är något du kan fördjupa dig i genom ditt gymnasiearbete!

USA är på många sätt ett bra land att leva i. Det är ett demokratiskt samhälle med en lång tradition av yttrandefrihet. Det är ett av världens rikaste länder och den materiella standarden är hög.

Men klyftorna är stora och det förekommer kränkningar av mänskliga rättigheter, även i USA. Men varför är det så här och vad går att göra för att förändra det?

INSPIRATION TILL DITT GYMNASIEARBETE

Det här är ett inspirationsmaterial till dig som ska göra gymnasiearbete. Här har vi samlat uppslag och tips som kan vara användbara när du ska välja ämne och komma igång med ditt arbete.

Fokus ligger på mänskliga rättigheter i USA och materialet är uppdelat i tre olika teman som handlar om:

- rätten att bära vapen
- diskriminering och polisvåld
- flyktingar och migranter

Varje tema avslutas med förslag på frågeställningar eller områden som du kan undersöka vidare.

DEN SVÅRA KONSTEN ATT BÖRJA

När du väl bestämt ämne gäller det att formulera en bra frågeställning. Och det är viktigt. För din fråga kommer styra det fortsatta arbetet. Tänk på att du måste ha realistiska möjligheter att besvara din fråga och komma fram till ett resultat. Fundera också tidigt kring vilka källor du kommer behöva och vilka du har möjlighet att få tag på.

Och viktigast av allt - vänta inte för länge! Vi hoppas att det här inspirationsmaterialet ger dig hjälp att komma igång. Lycka till med ditt gymnasiearbete!

GYMNASIEARBETET

Gymnasiearbetet omfattar 100 poäng. Det som ska styra ditt ämnesval är examensmålen för det program som du går på. Alla examensmål behöver inte täckas in i arbetet, men något eller några måste göra det.

I ditt arbete ska du välja ett ämne, formulera en frågeställning, söka svaret, presentera slutsatser och reflektera kring processen. Examensmål för gymnasietts olika program hittar du på [Skolverkets hemsida](#).

RÄTTEN ATT BÄRA VAPEN.

I USA värnar många om rätten för privatpersoner att bära vapen, samtidigt dödas tiotusentals människor varje år i skjutningar. Varför ser det ut som det gör och vad kan göras för att förbättra situationen?

ETT LAND BASERAT PÅ RÄTTIGHETER

I mitten av 1700-talet var det vi idag känner som USA inget mer än 13 brittiska kolonier på den nordamerikanska östkusten. Faktiskt var USA ett av de första länderna som byggdes på idén om människors lika värde, frihet och självständighet. Men det gjordes med hjälp av vapen. Genom den amerikanska revolutionen och frihetskriget i slutet av 1700-talet slog sig 13 kolonier fria från brittiskt styre.

Med målet att förhindra tyranni och ge medborgarna möjlighet att försvara sig i framtiden skrevs rätten att bära vapen senare in i ett tillägg till den nya grundlagen - "the second amendment".

Förenklat finns det två tolkningar av tillägget. Den ena tolkningen betonar formuleringen om en "välorganiserad milis" och menar att det handlar om vapen till en statlig militärstyrka. Därför finns det möjlighet att skärpa lagstiftningen för privat vapeninnehav. Den andra tolkningen lägger tyngdpunkten på "Folkets rätt att inneha och bära vapen ska ej inskränkas" och menar att medborgare har rätt att äga vapen utan begränsningar.

VAPENKULTUR

Idag finns det inget annat land i världen med så många vapen i omlopp som USA, varken i absoluta siffror, eller per invånare. Frågan om vapenlagar är laddad i det amerikanska samhället.

The Second Amendment

"A well regulated militia, being necessary to the security of a free State, the right of the people to keep and bear Arms, shall not be infringed."

Svensk översättning:

"En välorganiserad milis nödvändig för en fri stats säkerhet, rätten för folket att inneha och bära vapen skall icke inskränkas."

I USA finns mellan 16000-18000 skyttebanor inomhus.

Många har starka åsikter både för och emot hårdare regleringar. I vissa delar av USA är vapen djupt rotat i kultur och identitet och många bär vapen till vardags. Skytte och vapensamling är en hobby, ja till och med en livsstil för många amerikaner. I andra delar vill de flesta skärpa vapenlagarna. Flera domar i Högsta domstolen har dock stött tolkningen att enskilda individer har rätt att bära vapen. Dessutom finns starka krafter som motsätter sig hårdare regleringar, inte minst lobbyorganisationen NRA (National Rifle Association).

PRISET ÄR HÖGT

Faktum är att tillgången på vapen har baksidor. 2017 dödades hela 39,773 personer av skjutvapen, och ytterligare 134,000 skadades men överlevde. 2019 ägde 434 masskjutningar rum i USA - mer än en per dag i genomsnitt. En masskjutning är när fyra eller fler offer skjuts under ett och samma händelseförlopp. Inte sällan äger skjutningarna rum på skolor, konserter, eller andra platser där många människor samlas. Gärningsmännen är ofta politiska extremister, eller lider av psykiska sjukdomar.

Staten har en skyldighet att skydda och garantera sina medborgares liv, hälsa och säkerhet. Det saknas regleringar och kontroller för vapenköp och -innehav, och i många delar av USA kan vem som helst köpa ett vapen helt utan bakgrunds-kontroller. Det dödliga våldet med skjutvapen har varit ett stort problem länge, och regering och myndigheter har misslyckats i sina försök att lösa problemet

ATT UNDERSÖKA

- Orsakerna till vapenvåldet. Hur ser sambandet mellan vapenlagar och antal fall av dödligt våld ut?
- Jämför amerikanska vapenlagar med andra länders. Vilka variationer finns mellan olika delstater i USA och vad beror deskillnaderna på?
- Hur skulle vapenlagarna kunna ändras så att mänskliga rättigheter garanteras samtidigt som den amerikanska grundlagen respekteras?
- Vilka argument, åsikter och lösningar har förts fram i den amerikanska debatten om rätten att bära vapen?

Tillbakablick: Massakern i Newtown

Den 14 december 2012 sköts 52-åriga Nancy Lanza till döds med sitt eget vapen i sitt hem i Newtown, Connecticut, av sin son Adam Lanza. Därefter satte sig 20-åriga Adam i hennes bil och körde till lågstadieskolan Sandy Hook.

9.30 på morgonen var han framme. På plats konfronterades han av skolans rektor och en skolpsykolog, vilka han sköt. Därefter gick Adam in på skolan. När polisen anlände till platsen knappt tio minuter senare hörde de ett sista skott.

Adam hade då hunnit döda 26 personer, varav 20 barn, och skadat ytterligare 14. Det sista skottet riktade han mot sig själv.

Efteråt konstaterades att Adam led av psykisk ohälsa och under en längre tid visat intresse för skolskjutningar på olika internetforum.

LÄS MER!

- [Fakta och statistik om vapen och vapenvåld i USA](#), Amnesty International
- [Rapport på engelska om vapenvåldet](#), Amnesty International

DISKRIMINERING OCH POLISVÅLD

De brottsbekämpande myndigheterna ska upprätthålla mänskliga rättigheter, inklusive rätten till lika skydd av lagen, frihet från diskriminering, och viktigast av allt - rätten till liv. Men varför ser det inte ut så idag, och vad behöver göras för att förbättra situationen?

De skjutningar som sker i USA drabbar inte alla människor lika hårt. När det kommer till mord med skjutvapen drabbas minoriteter hårdare, och särskilt utsatta är svarta amerikaner. 58,5% av alla mord med skjutvapen drabbar svarta amerikaner, trots att de bara utgör 13% av befolkningen. För unga svarta män mellan 15 och 34 är den vanligaste dödsorsaken att bli skjuten till döds. Staten misslyckas med att garantera befolkningens rätt till liv och hälsa.

POLISÖVERVÅLD

Utöver det civila vapenvåldet kritiseras den amerikanska polisen och rättssystemet för övervåld och diskriminering, särskilt mot svarta amerikaner. Nästan 1000 människor dödades i skjutningar av polis i USA 2018, och ett liknande antal 2019. Svarta människor utgör 13% av befolkningen, samtidigt är 24% av de människor som skjutits ihjäl av polis svarta. Det handlar alltså om en kraftig överrepresentation även här. Utöver skjutningar förekommer även andra övergrepp och misshandel, ibland med dödlig utgång, till exempel George Floyds tragiska dödsfall sommaren 2020.

George Floyds död var ett i en lång rad fall av polisövervåld mot svarta amerikaner. Ahmaud Arbery dödades när han var ute och joggade. Breonna Taylor sov i sin lägenhet när polisen öppnade eld och dödade henne. Michael Brown sköts av polis och Eric Garner dödades genom kvävning. Jacob Blake sköts med fyra skott när han försökte sätta sig i sin bil under ett ingripande. Det finns otaliga fler exempel.

Tillbakablick: BLM

Black Lives Matter (BLM) är en människorättsrörelse med ursprung i USA. Den bildades 2013 när Alicia Graza, Patrisse Cullors, och Opal Tometi startade en kampanj på sociala medier under hashtaggen #BlackLivesMatter. Till en början ville de protestera mot att den säkerhetsvakt som sköt ihjäl den obebäpnade 17-åringen Trayvon Martin frikändes med stöd i Floridas "Stand Your Ground-lag". Idag är BLM en stor rörelse som finns i hela världen, men utan central organisation och styrning. BLM protesterar regelbundet mot polisövervåld, särskilt det som riktas mot svarta människor, men arbetar också mot rasprofilering och mot annan diskriminering inom rättssystemet.

Minoriteter diskrimineras också i landets domstolar. BIPOC (*Black, Indigenous, and People Of Color*) utgör 37% av den amerikanska befolkningen, men hela 67% av de som sitter fängslade. Svarta män grips mycket oftare än vita. När de grips döms de oftare, och när de döms är straffen hårdare. En svart man i USA idag löper sex gånger högre risk att fängslas under sitt liv jämfört med vita. För latinamerikanska män är risken två gånger högre.

Tillbakablick: Rassegregationens USA

Fram till mitten av 1960-talet diskriminerades svarta amerikaner med stöd av lagen. Svarta amerikaner fick inte delta i samhället på samma villkor som vita. Vita och svarta skulle segregeras - alltså delas upp och leva åtskilda från varandra. Det handlade om de stora frågorna - som att rösta i val, utbildning, arbete och bostad. Men också de mer vardagliga sakerna, t.ex. toaletter, restauranger och bussar. På grund av medborgarrättsrörelsens hårda arbete avskaffades rassegregationen i en serie lagändringar under 50- och 60-talet. Men delar av rasismen och diskrimineringen som låg till grund för lagarna lever kvar i samhället än idag.

FREDLIGA PROTESTER MÖTS MED VÅLD

Efter George Floyds död fick Black Lives Matter-rörelsen ett enormt uppsving och organiserade omfattande protester både i USA och i övriga världen. Människorna som deltagit i protester på gatorna i USA har ofta mötts av samma polisövervåld som de protesterar mot. Polisen har använt tårgas, gummikulor och pepparspray för att tränga bort dem som demonstrerade fredligt. Amnesty har dokumenterat hundratals incidenter bara under sommaren 2020. Trots detta fortsätter människor att samlas runt om i USA - och i övriga världen - för att kräva att svartas liv ska respekteras och hedras.

Polismännen som var involverade i George Floyds död har åtalats för sina handlingar. Flera städer har tagit beslut om att omfördela resurser för att satsa mer på sociala åtgärder och utbildning. Lagar om polisreform har antagits på statlig och lokal nivå. Även på federal nivå har ett lagförslag presenterats.

ATT UNDERSÖKA

- Orsakerna bakom diskriminering och rasism i USA. Vilka historiska orsaker finns och vilken roll spelar de idag?
- På vilka sätt kränks mänskliga rättigheter och internationella lagar? Vilka möjligheter har omvärlden att påverka till det bättre?
- Vilka förändringar behöver ske inom det amerikanska rättssystemet för att motverka diskriminering i samhället?
- Vilka argument, åsikter och lösningar har förts fram i den amerikanska debatten om rasism inom polisen?

STAND YOUR GROUND kallas en lagstiftning som finns i vissa delstater. Den innebär att den som fruktar för sitt liv får använda dödligt våld för att försvara sig.

Det är en mer långtgående version av nödvärnsrätten, där du endast får använda så mycket våld som situationen kräver.

Kritiker menar att lagstiftningen bidrar till och legitimerar övervåld och leder till dödsfall som kunde undvikits.

LÄS MER!

- [Fakta och statistik om polisbrutalitet](#), Amnesty International
- [Dokumenterade fall av polisvåld och diskriminering under BLM-protesterna](#), Amnesty International

DEN AMERIKANSKA DRÖMMEN

USA är ett land som bygger på invandring, och miljontals människor har genom historien lämnat sina hemländer i jakten på den amerikanska drömmen. Men idag ser vi hur människor nekas rätt att söka asyl och hur migranters rättigheter kränks på olika sätt. Vad har förändrats?

ASYL ÄR EN MÄNSKLIG RÄTTIGHET

Enligt internationell lag är det en mänsklig rättighet att fly från sitt land och söka asyl (skydd) i ett annat land. Enligt Flyktingkonventionen får asylsökande inte skickas tillbaka till ett land där de riskerar sitt liv eller frihet på grund av vilka de är, exempelvis på grund av sin etnicitet, religion, politiska åskådning eller tillhörighet till en minoritet.

"Var och en har rätt att i andra länder söka och åtnjuta asyl från förföljelse."

- FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, Artikel 14.1

Men det är inte bara människor som flytt från krig, förföljelse och förtryck, som tar sig till USA. Också människor som lever i fattigdom, saknar möjligheter, framtid och utbildning söker sig till USA för att skapa ett bättre liv för sig och sina barn, eller för att arbeta och skicka pengar hem till sina familjer. Men mottagandet dessa människor får är sällan vad de hoppats på.

Tillbakablick: Ellis Island

På Ellis Island i New York landsteg över 12 miljoner migranter i slutet på 1800-talet och början på 1900-talet. De flesta kom från europeiska länder, som kämpade med fattigdom och svält - inte minst Sverige. Läkare undersökte de som kom, och ungefär 2% fick vända hem igen på grund av sjukdomar. Av de som kom i land bosatte sig många på östkusten till en början. Det var vanligt att immigranterna bodde i etniska enklaver, tillsammans med sina landsmän, till exempel Little Germany och Little Italy i New York.

BUILD THE WALL

De invandringskritiska rösterna har som i många andra länder höjts under de senaste åren. Uttalanden från ledande politiker målar upp flyktingar och migranter som hot mot landets säkerhet, eller som orsaken till andra samhällsproblem som de omöjligen kan vara skyldiga till. Retoriken som används är inte sällan diskriminerande och rasistisk. Det är dock inte bara i ord, utan också i handling, som människors rättigheter kränks.

Flyktingar och migranternas rättigheter har de senaste åren inskränkts även i praktiken. 2019 införde regeringen en "Asylum ban", som kraftigt begränsar möjligheten att söka asyl i landet. Detta strider mot internationell rätt och USA:s åtaganden. Flyktingar och migranter från Mexiko, Syd- och Latinamerika har gripits vid gränsen till Mexiko och satts i förvar. Där har familjer splittrats och barn skilts från sina föräldrar. De har behandlats ovärdigt och missförhållandena har varit stora. Asylsökande har också tvingats till hemliga, snabba utvisningar som i strid mot internationell lagstiftning fråntagit dem deras rätt till handläggning av sitt ärende.

USA försöker förmå sina grannländer att åsidosätta asylrätten, bland annat genom att pressa Guatemala, El Salvador och Honduras att underteckna en rad avtal som skulle klassa de länderna som "säkra tredje land". Det skulle i så fall betyda att USA skulle kunna utvisa människor dit, trots att de är långt ifrån säkra.

När Trump-administrationen hotade Mexiko med att införa nya tullar gick den mexikanska regeringen inte bara med på att med tvång återföra asylsökanden. Den mexikanska regeringen skickade också soldater till landets södra gränser för att hindra centralamerikanska flyktingar och migranter från att nå gränsen mellan USA och Mexiko.

ATT UNDERSÖKA

- Vilka rättigheter har flyktingar och hur kränks dessa rättigheter i USA?
- Hur skildrar medier frågor som rör flyktingar och migranter i USA?
- Hur har invandringen och synen på denna förändrats i USA över tid?
- Jämför flyktingpolitiken i USA med den i något annat land, eller med den i EU. Vilka likheter och skillnader framträder?

LÄS MER!

- *Amnesty Internationals årsrapport* - om människorättskränkningar i USA 2019.
- *Rapport om behandling av asylsökande vid USA:s södra gräns*, Amnesty International
- *Artikel om barnens situation*, Amnesty International

